Elina Pirjatanniemi
Professori
Åbo Akademi
5.3.2026

Lausunto perustuslakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta, HE 48/2025 vp.

Kiitän pyynnöstä lausua asiassa ja lausun kunnioittavasti seuraavan.

1) Kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa (21/1987) annetun lain 1 §:n momentin mukaan vieraan valtion tuomioistuimen määräämä vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus, hoitoseuraamus ja menettämisseuraamus voidaan panna täytäntöön Suomessa.

2) Käsillä oleva hallituksen esitys perustuu julkisuudessa käytyyn keskusteluun eräästä yksittäisestä tilanteesta, jonka yhteydessä on tullut ilmi, että vieraassa valtiossa tuomittua kuolemanrangaistusta ei voi muuntaa Suomessa muuksi seuraamukseksi. Voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaa siis ainoastaan vapaudenmenetystä koskevan seuraamuksen, menettämisseuraamuksen tai ns. hoitoseuraamuksen muuntamisen täytäntöönpantavaksi. Hallituksen esityksen tavoitteena on siten mahdollistaa rikosvastuun toteutuminen myös sellaisissa tilanteissa, joissa Suomen kansalaiselle tai henkilölle, jonka kotipaikka on Suomessa, on vieraassa valtiossa määrätty kuolemanrangaistus.

3) Lain 3 §:n 1 momentin mukaan seuraamus, jonka vieraan valtion tuomioistuin on määrännyt, saadaan panna täytäntöön Suomessa, jos 1) tuomio on saanut lainvoiman ja se on täytäntöönpanokelpoinen siinä valtiossa, missä se on annettu; 2) teko, josta seuraamus on määrätty, on tai olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä Suomen lain mukaan rikos taikka on rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettu teko ja 3) valtio, jossa seuraamus on määrätty, on sitä pyytänyt tai siihen suostunut.

4) Lakiehdotuksen mukaan lain 3 §:n 2 momenttiin lisättäisiin maininta, jonka mukaan myös vapauteen kohdistuvaksi seuraamukseksi muunnettu kuolemanrangaistus voitaisiin panna täytäntöön Suomessa, jos tuomittu on Suomen kansalainen tai hänen kotipaikkansa on täällä ja hän on suostunut siihen. Vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus ja vapauteen kohdistuvaksi seuraamukseksi muunnettu kuolemanrangaistus voitaisiin kuitenkin panna täytäntöön ilman tuomitun suostumusta, jos 1) tuomittu Suomeen pakenemalla tai muuten Suomessa karttaa seuraamuksen täytäntöönpanoa tai täytäntöönpanon jatkamista tai 2) seuraamukseen tai siitä johtuvaan lainvoimaiseen hallinnolliseen päätökseen sisältyy määräys karkottamisesta tai muusta toimenpiteestä, jonka seurauksena tuomitun ei vankilasta vapautumisensa jälkeen sallita jäävän sen valtion alueelle, jossa seuraamus on määrätty.

5) Asiassa on merkille pantavaa se, että lain 9 b §:n mukaan seuraamuksen muuntamista koskevassa asiassa ei saa tutkia, onko tuomittu syyllistynyt siihen rikokseen, josta seuraamus on määrätty vieraassa valtiossa. Muuntaminen tehdään tuomiovaltion antamien tietojen perusteella.

6) Mitä menettelyyn tulee, laissa lähdetään siitä, että oikeusministeriö voi pyytää vieraalta valtiolta, että siellä määrätty seuraamus saadaan panna Suomessa täytäntöön. Vaatimus vieraassa valtiossa tuomitun rangaistusseuraamuksen muuntamisesta Suomessa täytäntöön pantavaksi tutkitaan Helsingin käräjäoikeudessa. Vaatimuksen seuraamuksen muuntamisesta tekee syyttäjä oikeusministeriön pyynnöstä. Asian käsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin mitä on voimassa rikosasiain käsittelystä. Ennen vieraassa valtiossa tuomitun seuraamuksen muuntamista tuomioistuimen on varattava tuomitulle tilaisuus tulla kuulluksi. Vapaudenmenetystä tarkoittavaa seuraamusta muunnettaessa tuomittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos hän sitä pyytää eikä ole vapautensa menettäneenä vieraassa valtiossa. Tuomioistuimen on määrättävä asianajaja edustamaan tai avustamaan tuomittua seuraamuksen muuntamista koskevassa oikeudenkäynnissä, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta.

7) Kuolemanrangaistus on käytössä tällä hetkellä 55:ssä maassa. Kiina on mitä ilmeisimmin maailman merkittävin teloittaja, isoihin lukuihin pääsevät myös Iran ja Irak.[1] Yhdysvalloissa kuolemanrangaistus on käytössä 27:ssä osavaltiossa.[2] Euroopan neuvoston 46:sta jäsenestä 45 on ratifioinut Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskevan yleissopimuksen 13. pöytäkirjan kuolemanrangaistuksen poistamisesta kaikissa olosuhteissa (SopS 6-7/2005). Suomi on ratifioinut pöytäkirjan.[3] Pöytäkirjan 1 artiklan mukaan kuolemanrangaistus on poistettava. Ketään ei saa tuomita tällaiseen rangaistukseen, eikä tällaista rangaistusta saa panna täytäntöön. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 2. lisäpöytäkirjan (SopS 48-49/1991) 1 artiklan 1 kohdan mukaan ketään valinnaisen pöytäkirjan osapuolena olevan sopimusvaltion lainkäyttövallassa olevaa henkilöä ei saa teloittaa. Suomi on ratifioinut tämänkin pöytäkirjan. Sen 1 artiklan 2 kohdan mukaan jokaisen sopimusvaltion on ryhdyttävä kaikkiin tarpeellisiin toimiin poistaakseen kuolemanrangaistuksen lainkäyttövaltansa alueella.

8) Perustuslain (PL, 731/1999) 7 § 2 momentin mukaan ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Säännös kieltää yksiselitteisesti ja ehdottomasti paitsi kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanon, myös kuolemanrangaistukseen tuomitsemisen Suomessa (ks. PeVL 6/1997 vp, s. 3;

[1] https://worldpopulationreview.com/country-rankings/countries-with-death-penalty (vierailtu 4.3.2026).
[2] https://deathpenaltyinfo.org/state-and-federal-info/state-by-state (vierailtu 4.3.2026).
[3] Azerbaijan on ainoastaan allekirjoittanut mainitun pöytäkirjan.

PeVL 2/2024 vp, kappale 35 ja PeVL 28/2024 vp, kappale 35). Lisäksi on mainittava, että PL 9 § 4 momentissa säädetään, että ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu.

9) Hallituksen esityksen pääasiallisena tavoitteena on rikosvastuun tehokkaan toteutumisen varmistaminen. On teoreettisesti ajateltavissa, että kuolemanrangaistuksen muuntaminen lakiehdotuksessa ehdotettavalla tavalla voisi samalla ehkäistä perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden vastaisen rangaistuksen täytäntöönpanon Suomen kansalaisen tai Suomessa kotipaikkansa omaavan kohdalla. Tämä olisi perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta sinänsä hyvä lopputulema. Oman näkemykseni mukaan ehdotus törmää kuitenkin sellaisiin ongelmiin, jotka tyhjentävät ehdotuksen tästä 'potentiaalista.'

10) Ensimmäinen näistä liittyy edellytykseen, jonka mukaan seuraamuksen muuntaminen vaatii tuomiovaltion pyynnön tai suostumuksen. Kuolemanrangaistusta soveltavat valtiot ovat pääosin sellaisia, joiden oikeuskulttuuri on hyvin kaukana suomalaisesta ja näin ollen tuomiovaltion käsitys oikeutetusta rangaistuksesta voi poiketa suomalaisesta olennaisesti. Lakiehdotuksen mukaan kuolemanrangaistus muunnettaisiin Suomen laissa vastaavasta rikoksesta säädetyksi vankeusrangaistukseksi. Kuolemantuomioita ei kuitenkaan käytetä ainoastaan (suomalaisittain ajatellen) kaikkein vakavimpien rikosten yhteydessä, vaan kyseeseen voivat tulla esimerkiksi eri tasoiset huumausainerikokset. Pikainen tarkastus osoittaa, että esimerkiksi Singaporessa, Iranissa ja Saudi-Arabiassa käytetään kuolemanrangaistuksia huumausainerikoksissa.[4] Mitään takuita ei ole siitä, että äärimmäisen tiukasti huumausainerikoksiin suhtautuva tuomiovaltio suostuisi rangaistuksen muuntamiseen siten, että rikos vastaisi Suomen rangaistustasoa.

11) Toinen käytännön ongelma, jossa on kyse myös periaatteellisesti tärkeästä kysymyksestä, liittyy tuomitun suostumukseen. Lakiehdotuksen mukaan tuomio voitaisiin panna täytäntöön Suomessa, jos tuomittu on suostunut siihen. Vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus ja vapauteen kohdistuvaksi seuraamukseksi muunnettu kuolemanrangaistus voitaisiin kuitenkin panna täytäntöön ilman tuomitun suostumusta, jos tuomittu Suomeen pakenemalla tai muuten Suomessa karttaa seuraamuksen täytäntöönpanoa.

12) On mielestäni perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta erittäin kyseenalaista esittää ihmiselle kysymys, haluaako hän tulla tuomituksi kuolemaan vai ei. Näen tämän PL 1 §:n 3 momenttiin liittyvänä ihmisarvon loukkaamattomuutta koskevana kysymyksenä.

[4] https://deathpenaltyinfo.org/iran-saudi-arabia-lead-the-world-in-use-of-death-penalty-for-drug-offenses (vierailtu 4.3.2026)

Koska ketään ei saa tuomita kuolemanrangaistukseen, eikä kuolemanrangaistusta saa panna täytäntöön, tuomitun suostumuksella ei tulisi olla tässä yhteydessä mitään merkitystä. Lisäksi katson, että pakenemista ja karttamista koskeva lain ehto ei sovellu kuolemanrangaistukseen, koska kuolemanrangaistukseen tuomitulta ei kohtuudella voi edellyttää muuta kuin rangaistuksen täytäntöönpanon välttämistä kaikin tavoin. Kyse on myös ihmisarvon kunnioittamisesta, kuten edellä jo totesin. Kuolemaantuomittua suojaa lisäksi kaikkialla ehdoton palautuskielto. Laissa oleva suostumuskonstruktio on luotu toisenlaisia rangaistuksia ajatellen ja se johtaa tässä yhteydessä aivan merkillisiin lopputuloksiin.

13) PL 7 § 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Lisäksi PL 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

14) Kuten edellä kohdassa 5 on todettu, lain 9 b §:n mukaan seuraamuksen muuntamista koskevassa asiassa ei saa tutkia, onko tuomittu syyllistynyt siihen rikokseen, josta seuraamus on määrätty vieraassa valtiossa. Muuntaminen tehdään näin ollen tuomiovaltion antamien tietojen perusteella. Hallituksen esityksessä annetaan kuitenkin ymmärtää, että muuntoasian yhteydessä arvioitaisiin sitä, ”onko tuomiovaltiosta saatu riittävä selvitys muun muassa oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuudesta ja tarvittavat tiedot täytäntöönpanon siirron toteuttamiseksi ja seuraamuksen muuntamiseksi.” (HE 48/2025 vp, s. 13)

15) Hallituksen esityksessä PL 7 § 3 momenttia ja PL 21 §:ää tarkastellaan lähinnä vain siltä osin kuin kyse on muuntamismenettelystä Suomessa. Ongelma on kuitenkin toisaalla. Kuten aiemmin mainitsin, kuolemanrangaistus on käytössä pääosin maissa, joiden oikeuskulttuuri poikkeaa suomalaisesta olennaisesti. Se seikka, että itse muuntamismenettely on Suomessa asianmukainen ei korjaa niitä ongelmia, joita tuomiovaltion prosesseihin liittyy. En näe mahdollisena, että esimerkiksi Kiinassa, Irakissa tai Iranissa tuomittu kuolemanrangaistus voitaisiin täällä ottaa menettelyn perustaksi ilman että Suomen viranomaiset pyrkisivät arviomaan itsenäisesti oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksiä. Todettakoon, että tämä saattaisi olla ylitsepääsemättömän vaikeaa. Oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuutta arvioitaessa on

lisäksi melko vaikea olla ottamatta kantaa siihen, onko tuomittu todella syyllistynyt siihen rikokseen, josta hänet on tuomittu.

16) Tässä voisi mainita, että suomalaiset tuomioistuimet ovat joka tapauksessa PL 22 § huomioiden velvoitettuja huomioimaan kaikki Suomen perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet. Käsillä olevan lain 9 b §:stä riippumatta tuomioistuinten tulee valita perusteltavissa olevista lain tulkintavaihtoehdoista sellainen, joka parhaiten edistää perusoikeuksien tarkoituksen toteutumista ja joka eliminoi perustuslain kanssa ristiriitaisiksi katsottavat vaihtoehdot (ks. PeVL 2/2024 vp, kappale 42; ks. myös PeVL 2/1990 vp. s. 3; PeVM 25/1994 vp. s. 4 ja PeVM 10/1998 vp. s. 30–31).

17) Pidän nurinkurisena sitä, että kuolemanrangaistus otettaisiin muuntamismenettelyssä suomalaisen päätöksenteon lähtökohdaksi ikään kuin se olisi rangaistus siinä missä muutkin. Tällä tavalla otetaan epäsuorasti kantaa siihen, että kuolemanrangaistus on hyväksyttävä rangaistus, jolle voidaan antaa jotakin painoarvoa. Hallituksen esityksessä mainitaan, että kuolemanrangaistuksen käyttöä ei lakimuutoksen jälkeen hyväksyttäisi (HE 48/2025 vp, s. 13), mutta jotenkinhan se otetaan kuitenkin todesta, jos sen pohjalta voidaan edetä seuraamuksen muuntamiseen.

18) Tässä yhteydessä voi todeta senkin, että laissa kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa (4/1994) lähdetään siitä, että oikeusapua ei anneta, jos oikeusavun antaminen olisi ristiriidassa ihmisoikeuksia ja perusvapauksia koskevien periaatteiden kanssa taikka jos oikeusavun antaminen muutoin olisi Suomen oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden vastaista (ns. ehdoton kieltäytymisperuste, 12 §). Tuomiovaltiolle ei siis saisi antaa oikeusapua kuolemanrangaistuksen osalta, mutta käsillä olevan lakiehdotuksen mukaan kuolemanrangaistus voitaisiin kuitenkin ottaa lähtökohdaksi seuraamusta muunnettaessa. En valitettavasti ymmärrä logiikkaa.

19) On käytännössä myös hyvin todennäköistä, että muuntomenettelyn kohteena oleva henkilö väittää, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytykset eivät ole tuomiovaltion oikeudenkäynnissä täyttyneet. Kun otetaan huomioon millaisissa maissa kuolemanrangaistus on käytössä, nämä väitteet olisivat usein myös uskottavia. Lain käytännön toimivuus on siten kaiken kaikkiaan hyvin kyseenalainen: kyse olisi lähinnä symbolisesta lainsäädännöstä.

20) Hallituksen esityksessä arvioidaan PL 8 §:ää ja erityisesti taannehtivan rikoslainsäädännön kieltoa. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on ollut laissa säädettynä. Muuntaminen tapahtuisi lievempään suuntaan, joten siinä mielessä voisi ajatella, että taannehtivuus ei olisi ongelma. Se ei kuitenkaan ole taannehtivuuskiellon ydin tässä yhteydessä. Taannehtivuus liittyy siihen, että tällä hetkellä muuntamista ei voi tehdä, koska kuolemanrangaistukseen tuomitun rangaistusta ei voida panna täytäntöön lainkaan. Kuolemanrangaistus ei ole Suomessa

laillinen rangaistus. Lakimuutoksen jälkeen vieraan valtion tuomitsema kuolemanrangaistus muunnettaisiin vapausrangaistukseksi. Kyllä tässä puututaan teon rangaistavuuteen tosiasiallisesti hyvin olennaisesti, vaikka teknisessä mielessä tehdään vain seuraamuksen muuntaminen. Jos jokin tilanne on oikeudessa sääntelemätön, aukkoa ei tule täyttää takautuvasti.

21) Ongelmia syntyisi myös niissä tilanteissa, joissa Suomessa olevalle henkilölle on tuomittu vieraassa valtiossa kuolemantuomio ja hän on täällä esimerkiksi turvapaikkaoikeuden nojalla. Jos lakia sovellettaisiin taannehtivasti, puututtaisiin samalla taannehtivasti PL 7 §:ssä taattuun jokaisen henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Taannehtiva lainsäädäntö liittäisi uusia oikeusseuraamuksia konkreettisiin tosiseikkoihin, mitä tässä sääntely-yhteydessä voidaan pitää mielivaltaisena puuttumisena PL 7 §:ssa suojattuihin oikeuksiin.

22) Ymmärrän jossain määrin tuohtumuksen, joka julkisuudessa esiin tulleeseen tapaukseen on liittynyt. Yksittäisten erikoistapausten pohjalta ei kuitenkaan yleensä synny hyvää yleisesti sovellettavissa olevaa lainsäädäntöä. Vieraassa valtiossa tuomittuihin kuolemanrangaistuksiin liittyy sellaisia oikeusvarmuuteen liittyviä ongelmia, joita ei voi kotimaisessa menettelyssä perustuslain ja ihmisoikeussopimusten edellyttämällä tavalla ratkaista. Itse lähden siitä, että kuolemanrangaistus on laiton seuraamus, jolle ei pidä antaa merkitystä suomalaisessa oikeusjärjestyksessä. Tilanne on pitkälti sama kuin kidutuksella saadun tiedon hyödyntämiskiellossa (ks. oikeudenkäymiskaari (4/1734) 17 luvun 25 § 1 mom.). Lakiehdotuksessa näyttäisi olevan myös taannehtivaan rikoslainsäädäntöön liittyviä ongelmia. Lain soveltamiseen liittyvät yllä kuvatut haasteet merkitsevät samoin sitä, että laki jäisi lähinnä symboliseksi viestinnäksi.

Mitä säätämisjärjestykseen tulee, mielestäni lakia ei tulisi tässä muodossa säätää lainkaan.

Helsingissä 5.3.2026,

Elina Pirjatanniemi

Elina Pirjatanniemi